

PODJELJENJE PLEMSTVA PO BANU NIKOLI G. 1346.

U bogatom arkivu jugoslavenske akademije u Zagrebu (Diplomata anni 1346) nalazi se jedna velevažna i zanimljiva povelja na pergameni vojvodkinje (ducissa) Margarete od 20. januara 1355. Ovom se poveljom potvrđuje povelja vojvode (dux) Stjepana od 27. novembra 1353, kojom ovaj potvrđuje ustanove povelje bana Nikole, izdane pod Zadrom 6. jula 1346.

Koli isprava bana Nikole, toli i potvrđnice vojvode Stjepana i vojvodkinje Margarete, zaslužuju osobitu pažnju. Stoga ćemo sve tri isprave redom proučiti, i sadržaj njihov napose istaknuti.

Povelja bana cijele Slavonije i Hrvatske Nikole od g. 1346. Poznato je iz historije hrvatskoga naroda, da su g. 1345 odlučili Mlečani grad Zadar opet sasvim skućiti pod svoju vlast. Zadrani zamole u kralja Ljudevita pomoć, koju im ovaj i obeća. U proljeću g. 1346 krenu kralj Ljudevit s vojskom na pomoć opsjednutom Zadru. Zadar mu se dakako odmah pokloni i preda ključe. Mlečani su tada jur bili zaposjeli tvrđavu sv. Kuzme i Damjana.

Kako iz listine bana Nikole doznajemo, vojevahu pod Zadrom jake čete kraljeve, velikaša kraljevih, pak i bana Nikole. Iz početka poslužila je kralju bojna sreća, jer je 1. jula 1346 zauzeo glavne pozicije Mlečana „sticatum Venetorum capitellium inimicorum suorum ante Jadram constitutum die Sabati post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum una cum sua et suorum baronum ac nostra potencia et gente expugnari fecisset...“ Pod zastavom hrvatskoga bana nalazio se je Nikola sin Myke (Nikole) „nobilis jobagio“ križevačkoga „castra“, koji se je tamo junački borio i dopao teških rana od smrtonosnih neprijateljskih strjelica. Hrabrost i zasluge rečenoga Nikole uvažio je hrvatski ban Nikola: odmah tamo pod Zadrom 6. jula g. 1346, izdade mu ispravu, kojom njega i sve njegove posjede, ma gdje goder bili, od počinjenosti jobagionske prema gradu (castrum) Križevcima izuzimlje. On ga nadalje sa svim njegovim potomstvom uvrštjuje u zbor i broj plemenitih službenika kraljevih i svojih — učini ga dakle plemićem — tako, da se u buduće može služiti preimuštvima i plemićkim slobodama, kojima se služe ostali plemeniti službenici kraljevi i njegovi (banovi), živući u kraljevini Slavoniji t. j. Hrvatskoj.

Ova povelja bana Nikole po svom sadržaju veoma je važna, jer se podiže „jobagio“ Nikola sin Myke u stališ plemića kraljevine Slavonije (Hrvatske).

Županija (comitatus) u Hrvatskoj od XII.—XV. vijeka je imala svoj „castrum“ — grad, i svog „comesa“ — župana. Pod grad spadale su zemlje i ljudi, koji su na njima živjeli. To su bili „jobagiones“ i „castrensens“ (rustici, cives,

hospites). Jobagiones bili su obvezani na vojnu dužnost, te su vojevali u četi svog župana pod banovim stijegom. Služili su obrani castra i domovine, te su na poziv kralja imali i izvan domovine polaziti u boj. Počinjeni bijahu županu svog grada. Zvali su se i „quasi nobiles“ — ali ne bijahu „nobiles regni“, koji su bili neovisni od castra i župana. Jobagioni činili su posebne općine — bratstva, koja možemo zvati i „plemenitim bratstvima“. Za oto imademo dovoljno dokaza u sredovječnim, naročito hrvatskim ispravama. Castrenses nijesu vršili ratne dužnosti, nego doprinašahu za uzdržavanje castra, i u opće za potrebe obrane budi podavanjem u naravi budi osobnim radnjama. I ovi su sačinjavali posebne općine — bratstva, koje možemo zvati neplemenitim ili seoskim bratstvima.

Takav jobagio bijaše Nikola sin Myke, kojemu je ban Nikola podijelio plemstvo. Da bi ban komu podjeljivao plemstvo, jedini je to do sada poznati slučaj, po tom je ova povelja bana Nikole unicum svoje vrste.

Nastaje pitanje: na koji je način i kakovim pravom ban Nikola mogao podijeliti plemstvo? Da je ovu vlast i pravo dobio od kralja Ljudevita, jasno se razabire iz same povelje, koja na jednom mjestu veli, da on to čini „... in persona regia, maiestate et auctoritate eiusdem nobis concessa...“ Prema riječima ove klauzule nije mu ta vlast po kralju podijeljena bila samo ad hoc, nego u opće. Bilo bi veoma vrijedno, da se pronade i onaj kraljevski privilegij, kojim mu je ovo pravo podijeljeno.

Po hrvatsko-ugarskom državnom pravu mogao je jedini kralj (legitimus princeps) podijeliti plemstvo „... neque nobilis nisi per principem creatur“.¹ Na koji se je način plemstvo postizavalo, poznato je, a osim toga slučaja nema nijednoga drugoga, da bi to pravo makar i dozvolom hrvatsko-ugarskoga kralja vršila ma ikoja osoba. Pače ni palatinova donacija, ako nije bila učinjena personae habili, nije obdarenoga nobilitirala, t. j. nije imala za posljedicu slobode i preimущества plemićkih. Jedinu iznimku, da je nekralj podjeljivao plemstvo, imademo kod gubernatora Ivana Hunjada, od kojega su do danas poznata samo četiri plemićka lista. U Ugarskoj dakle absolutno nije kralj izvršivanje tog svog prava nikada podijelio nijednom velikašu.

Drugačije je to bilo u staroj državi njemačkoga carstva. U prvom redu podjeljivaše plemstvo car kao suveren. Nadalje su ga mogli podjeljivati zemaljski knezovi i druge neke osobe. Među ovima na prvom mjestu istaknuti nam je državnog vikara, koji je vršio ovo majestetno pravo dozvolom carevom za vrijeme njegove odsutnosti ili za vrijeme vakancije prijestolja. Nalazimo primjera, gdje je car podijelio stanovitoj velikaškoj porodici trajno pravo podjeljivanja plemstva (n. pr. g. 1453 kući austrijskoj) ili opet pravo, da se podijeli plemstvo ograničenom broju osoba. Znademo, da su od zemaljskih knezova (Landesfürsten) jedino knezovi bavarski i knezovi izbornici falački mogli podjeljivati plemstvo bez ikakove posebne careve dozvole. T. zv. comites palatini (Pfalzgrafen) mogli su podjeljivati plemstvo i grb (comites palatini caerarei, vikarijatni palatini, falačko-bavarski palatinat).

¹ Trip. pars I. tit. 3. §. 7.

I strani knezovi mogli su podanicima njemačkoga carstva podjeljivati plemstvo, a ovi su ga rabili bez ikakove posebne dozvole od strane državne vlasti.

Sravnimo li ove odnošaje u njemačkom carstvu s onima u Ugarskoj, nalazimo priličnu sličnost između državnoga vikara njemačkoga carstva i gubernatora Ivana Hunjada, koji je kao takav vršio ovo majestetno pravo, dočim slučaj, da bi hrvatsko-ugarski kralj kojoj osobi podijelio to pravo, jest ovaj jedini kod bana Nikole.

Dovoljno imademo dokaza, da je u srednjem vijeku, od vremena kako je Hrvatska stupila s Ugarskom u državnu zajednicu, bilo obzirom na porijeklo dvoje vrsti plemstva u Hrvatskoj. U prvom je redu bilo starohrvatsko plemstvo (praplemstvo, Uradel), t. j. plemstvo, što ga je činilo dvanajst starohrvatskih plemena. Tko je mogao svoju lozu izvoditi od kojega od ovih plemena, bijaše pravi hrvatski plemić i uživao je plemićka prava i slobode. Gdjegod se u kraljevskim ispravama hrvatsko-ugarskih kraljeva spominje kakav pripadnik kojeg starohrvatskog plemena, taj se izrično zove „nobilis regni Sclauoniae“. Za to imamo dovoljno dokaza u ispravama XIII.—XV., pak i XVI. vijeka, a osamljenih primjera imade i poslije.

Druga je vrst plemstva ono, koje imade svoj zametak i temelj na privilegijama hrvatsko-ugarskih kraljeva (donatio, nobilitares armales). Imademo slučajeva, gdje su hrvatsko-ugarski kraljevi podijelili plemstvo „regni Croatiae“ ili „Sclauoniae“. Vidi se dakle jasno, da su i sami kraljevi poznavali hrvatsko plemstvo, različno od onoga „regni Hungariae“. Poznato je, da su „nobiles servientes regis“ istovjetni sa „nobiles regni“, tako u Hrvatskoj, kako i u Ugarskoj. To su nedvojbene plemići krune.

U povelji bana Nikole nalazimo slijedeću klauzulu: ... „vt a modo et deinceps idem Nicolaus filius Myke eadem prerogatiua, nobilitatis libertate qua ceteri nobiles servientes regales et nostri in partibus Sclauonie existentes perfruuntur, perpetuo gaudeant et perfruantur...“ U ovoj klauzuli spominju se „servientes regales et nostri“. „Servientes regales“ jesu oni plemići, koji su postali plemićima milošću hrvatsko-ugarskoga kralja, dok su „servientes nostri“, t. j. „bani“, staro-hrvatski plemići u kraljevini Hrvatskoj, dakle oni „nobiles regni Sclauoniae“. Iz ove klauzule razabiremo, da su obje vrste plemstva uživale ista preimuštva i plemićke slobode u hrvatskoj kraljevini. Prema tomu je i starohrvatsko plemstvo priznavano bilo i onkraj Drave.

Nastaje nadalje važno pitanje: Da li je to po kralju podijeljeno pravo podjeljivanja plemstva pristajalo banu Nikoli samo u njegovoj banovini, ili također i u Ugarskoj? Ovo nam pitanje pomaže rješavati spomenuta klauzula banove povelje. Ban podjeljuje Nikoli, sinu Myke, preimuštva i slobode plemića, živućih u Slavoniji t. j. Hrvatskoj. Prema tomu lako razabiremo, da je ovo pravo podjeljivanja plemstva vrijedilo za bana Nikolu samo u njegovoj banovini.

Pošto je ban to plemstvo podjeljivao „in persona regia maiestate et auctoritate eiusdem...“, vrijedilo je podijeljeno plemstvo baš tako, kao da ga je podijelio sam hrvatsko-ugarski kralj. Nikola, sin Myke, postao je dakle

sa svojim potomstvom pravim i nedvojbenim plemićem kraljevstva, a zadobivene time plemićke slobode i preimuštva vrijedila su tako u Hrvatskoj kao i u Ugarskoj.

Možda bi tko hotio ustvrditi, da je ova povelja bana Nikole krivotvorena? Tvrđiti se može sve, ali treba dokaze za tvrdnju! Da je povelja bana Nikole zaista autentična i pravovaljano izdana, svjedoče nam potvrđnice vojvode Stjepana i udovice mu vojvodkinje Magarete. Vojvoda Stjepan potvrđuje taj privilegij u svem sadržaju, te veli, da je „rite legitime ac sine omni suspicione emanatum“. Vojvodkinja Margareta potvrđujući ga veli, da je „non abrasum nec cancellatum neque in aliqua sui parte viciatum“. To je najbolji dokaz, da je isprava bana Nikole bila autentična, i da je ovaj imao pravo podijeliti plemstvo. Da tomu ne bi bilo tako, jamačno ne bi bio vojvoda Stjepan, brat kraljev, potvrdio banovu povelju. Vojvoda je jamačno dobro znao, na što je ban Nikola bio ovlašten.

Dakle o autentičnosti isprave, kao i o pravu bana glede podjeljivanja plemstva ne može biti ni malo dvojbe.

Potvrđnica vojvode Stjepana vrhu povelje bana Nikole izdana je g. 1353. I ova je isprava veoma važna i zanimljiva. Iz ove potvrđnice razabiremo, da je Nikola, sin Myke sina Matijina, došao osobno pred vojvodu Stjepana i zamolio ga, da mu potvrdi „auctoritate ducali“ povelju, danu mu po banu Nikoli. Vojvoda Stjepan učini to, uvrstivši u svoju ispravu doslovce onu Nikole bana. Što više! On potvrdi ovu i za Nikolina brata Grgura, kojega oslobodi i jobagionata grada križevačkoga uvrstivši ga u zbor i broj plemića kraljevine „...eidem Nicolao filio Myke nec non Gregorio fratri suo ex nostra gracia ... exemptionem annuentes prenotatam ita vt et ipse una cum possessionibus suis a jobagionatu et castro modo simili exemptus et in cetum et numerum nobilium regni collocatus et agregatus per nos habeatur...“ Povelja vojvode Stjepana izdana je kroz ruke proto-notara njegovoga dvora meštra Jurja, župana i kaštelana grada Vrbasa.

Povelja vojvode Stjepana nije dakle samo puka potvrđnica povelje bana Nikole, nego je ujedno i plemićki list za brata Nikolina Grgura, sina Myke a unuka Matijina. Vidimo opet nešto novoga, naime da je vojvoda hrvatsko-slavonsko-dalmatinski Stjepan također mogao podijeliti plemstvo, koje je imalo sva preimuštva i slobode „nobilium regni“. Vojvoda Stjepan podjeljuje Grguru, bratu Nikolinom, plemstvo „ex gratia sua“ i „auctoritate ducali“, dakle on to ne čini kao ban Nikola „in persona regia, maiestate et auctoritate ejusdem ... concessa“. Po tomu je jasno, da je vojvodi Stjepanu kao vojvodi (dux) Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pripadalo ipso jure pravo podjeljivati plemstvo. Da mu to nije pripadalo, bez sumnje bi se bio pozvao na dozvolu od strane kraljeve.

I to je osamljen, do sada jedini poznati slučaj, da „dux“ podjeljuje plemstvo. Prema tomu nalazimo kod vojvode Stjepana sličan primjer, kao kod nekih zemaljskih knezova njemačkoga carstva, koji su to majestatno pravo bez ikakove posebne careve dozvole vršili. Nema sumnje, da su i drugi hrvatski vojvode ovo majestatno pravo vršili.

Potvrđnicom vojvodkinje Margarete od g. 1355 potvrđuje se u cijelosti povelja vojvode Stjepana, koja sadržaje ispravu bana Nikole. Kada je vojvoda Stjepan umro, došao je Nikola, sin Myke, k vojvodkinji Margareti i zamolio ju, da mu potvrdi povelju vojvode Stjepana. To ona učini, potvrđivši ju za Nikolu i brata mu Grgura. Ova povelja izdana je kroz ruke njezinoga kancelara Petra, prepošta crkve željeznogradske, dne 20. januara 1355. I ova nam povelja potvrđuje autentičnost koli Stjepanove, toli Nikoline isprave.

Važna ova povelja, pisana na pergameni, izvrsno je sačuvana; jedino se je pečat izgubio, a glasi doslovce ovako:

Nos Margaretha dei gracia regnorum Sclauonie, Croacie et Dalmacie ducissa memorie commendantes significamus tenore presencium quibus expedit vniuersis, quod Nicolaus filius Myke filii Matheus in nostram accedendo presenciam exhibuit nobis quoddam privilegium serenissimi principis et domini domini Stephani ducis, consortis nostri karissimi felicis recordacionis, petens nos cum instancia, vt ipsum priuilegium dicti domini nostri acceptare, aprobare et ratificare eidem et suis posteritatibus dignaremur confirmare, cuius tenor talis est: Stephanus dei gracia eorundem regnorum Sclauonie, Croacie et Dalmacie dux omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris noticiam presencium habituris salutem in domino sempiterno. Ut ea que aguntur in tempore inuiolabiliter apud posteros perseuerent litterarum testimonio solent perhempnari, proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire: Quod Nicolaus filius Myke filii Matheus in nostram accedendo presenciam exhibuit nobis quoddam priuilegium Nicolai bani priori et antiquo sigillo suo consignatum super exempcione et translacione a iobagionatu castri Crisyensis facta confectam (sic!) tenoris infrascripti, petens nostram serenitatem humiliter et deuote, vt ipsum priuilegium domini Nicolai bani et exempcionem ac translacionem a iobagionatu ipsius castri expressam in eodem acceptare, aprobare et ratificare nostraque auctoritate ducali eidem et suis posteritatibus dignaremur confirmare. Cuius tenor talis est: Nicolaus tocius Sclauonie banus et Croacie. Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris salutem in omnium saluatore. Justis petencium desideriis facilem prebere consensum ius inuitat, ratio expostulat et magnitudinis sublimitas ad ea merito exortatur, ad vniversorum igitur noticiam harum serie volumus peruenire: quod nos attendentes et circumspicientes fidelitates et fidelium seruiciorum merita ac effusiones sanguinum Nicolai filii Myke nobilis iobagionis castri Crisyensis, qui, dum excellentissimus princeps dominus Lodouicus dei gracia inclitus rex Hungarie sticatum Venetorum capitelium inimicorum suorum ante Jadram constitutum die Sabati post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum vna cum sua et suorum baronum ac nostra potencia et gente expugnari fecisset, wlnera mortifera per ictus sagittarum pro exaltacione honoris regiminis sub nostro vexillo viriliter in se resumpmere non formidauit, eundem Nicolaum filium Myke et possessiones suas vbilibet existentes pro ipsius fidelitate ab fidelium seruiciorum meritis ac effusionibus sanguinum eius in persona regia maiestate et auctoritate eiusdem nobis concessa, a iobagionatu predicti castri Crisyensis penitus et in toto excipientes et eximentes in cetum et numerum nobilium seruicium regalium et nostrorum de gracia speciali duximus agregandum et collocandum, ita vt a modo et dein-

ceps idem Nicolaus filius Myke eadem prerogatiua nobilitatis libertate, qua ceteri nobiles seruientes regales et nostri in partibus Sclauonie existentes perfruuntur, perpetuo gaudeant et perfruantur sine lese in filios filiorum suorum et heredes, vt igitur huius nostre libertatis donacio eidem Nicolao et heredibus suis perpetuo possit perdurare, presentes eidem concessimus litteras nostras priuilegiales pendens sigilli nostri munimine roboratas. Datum in eodem exercitu nostro ante Jadram in octauis festi beatorum Petri et Pauli apostolorum anno domini MCCCXL sexto. — Nos itaque iustis et iuri consonis petitionibus eiusdem Nicolai filii Myke nobis prorrectis iamdictum priuilegium dicti domini bani super dicta exempcione et translacione a iobagionatu ipsius castri Crisyensis rite et legitime ac sine omni suspicione emanatum fore conspicientes, quoad omnes sui continencias de verbo ad verbum presentibus insertum simul cum prenominata exempcione per eundem dictum dominum banum expressam in eodem gratanter acceptamus, approbamus et ratificamus ducalique auctoritate eidem Nicolao filio Myke nec non Gregorio fratri suo ex nostra gracia pro suis fidelibus seruiciis exempcionem annuentes prenotatam, ita vt et ipse vna cum possessionibus suis a iobagionatu et castro modo simili exemptus et in cetum et numerum nobilium regni collocatus et agregatus per nos habeatur ac more ipsius domini bani eosdem a dicto iobagionatu honore, seruicio et solucione qualibet ipsius iobagionatus castri predictos Nicolaum et Gregorium filios Myke ac eorum heredes, successores et posteritates simul cum vniuersis possessionibus eorum vbilibet existentibus pure in perpetuum eximentes presentis privilegii nostri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes eidem concessimus litteras nostras priuilegiales pendens et autentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Georgii aule nostre prothonotarii, comitis et castellani nostri de Orbaz, dilecti et fidelis nostri, quinto kalendas mensis Decembris anno dominice incarnationis MCCCL tercio, ducatus autem nostri anno primo. Nos igitur donacioni et confirmacioni eiusdem domini ducis Stephani domini et consortis nostri karissimi felicis memorie derogare nolentes sed potius adherere ad petitionem eorundem Nicolai et Gregorii filiorum Myke, ipsum priuilegium eorum per eundem dominum ducem consortem nostrum karissimum super premissis emanatum, non abrasum nec cancellatum neque in aliqua sui parte viciatum, de verbo ad verbum presentibus inseri facientes perpetuo valere confirmamus et ad eiusdem rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes litteras nostras concessimus priuilegiales pendens et autentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri domini Petri prepositi ecclesie Castriferrei et cancellarii nostri in die festi beatorum Fabiani et Sebastiani martirum, anno domini MCCC quinquagesimo quinto.

Završujući ovaj članak, spomenuti ćemo u malo riječi, kojoj li je hrvatskoj porodici pripadao Nikola, sin Myke (Mihajla), koji je od bana Nikole dobio plemstvo. Iz isprava, koje se čuvaju u istom arhivu jugoslavenske akademije, doznajemo, da je on pripadao porodici, koja je nosila pridjevnik „de Raven“, te koja ishodi od Isaka „de Raven“. Rodopis ove porodice do vremena Nikolina je slijedeći:

Isak

Jakša ban 1244					Junk	
Pavao 1261.	Petar 1261. 1297.	Mihael 1261. 1297.	Matija Nikola de Raven		Ivan	Beke
Stjepan 1306	Jakob 1297. 1322.	Mihael 1297. 1306.	Gregor 1353.	Nikola 1346.	Ivan	
Pavao 1374	Petar	Bogdan. Petar, kanonik 1381		Andrija. Pavao.	Mirko 1374.	Pavao. Dioniz.
Margareta.	Ivan 1377.	Dionis 1350.	Nikola 1377.	Petar 1350.	Mihael 1350.	Nikola de Vrbouch Praotac potonjih „Borotva de Vrbvch“ (Britvići)
					Nikola	Ivan
					de Cirkvena	
					Pradjedovi porodice	
					„de Cirkvena“	
					(Mykhecz)	

Porodica Ravenskih držala je već u XIII. vijeku posjede u Cirkveni, Ravnu i dr. u županiji križevačkoj. U Ravnu sagradiše mali kašteo. Mihajlo de Raven bijaše protonotar kraljevine Slavonije, te je g. 1425 od kralja Sigismunda dobio grb. Porodica „Raven“ izumrla je u muškoj lozi u drugoj polovici XVI. vijeka.

Emilij Laszowski.